
Overlegen i sosialdemokrati

INTERVJU

CHARLOTTE LUNDE

charlottelunde@me.com

– Min største helsepolitiske seier? Gro stopper opp og blir tankefull. Det spørsmålet ser hun ut som om hun ikke har tenkt på før.

Foto: Kristine Lindebø

Retten til selvbestemt abort? Slaget mot sukker- og tobakksindustrien? Hvor skal man egentlig begynne i møte med en kollega som nærmest er et stykke vandrende nyere norsk historie? Vi har Ibsen, Bjørnson og Nansen. Og vi har Gro Harlem Brundtland. I VGs kåring fra 2014 over norsk histories hundre viktigste nordmenn kommer Gro Harlem Brundtland på 19. plass.

Det er en regnfull dag på Bygdøy da vi ringer på. Det er umulig ikke å være spent. Om litt skal vi stå ansikt til ansikt med en av foreldrene til den moderne norske velferdsstaten. Einar Gerhardsen var landsfaderen. Gro var landsmoderen.

Vi rekker akkurat å riste av oss litt regn og brette sammen paraplyen.

– Ja, kom inn, sier den velkjente stemmen idet hun åpner døren. Kledd i en enkel blå kjole med matchende blå strømper ber hun oss sette skoene på matten innenfor døren.

– Jeg pleier ikke være så nøye på det, men det regner, og vi vasker selv. Ja, det har vi alltid gjort. Det er en måte å holde seg i form på. Olav støvsuger, og jeg vasker. Vi har alltid delt på husarbeidet, forklarer Gro i farten, uaffisert av våre fomlete smittevernsprosedyrer. Vi tar frem den obligatoriske håndspriten og dynker hendene. Hun geleider oss effektivt inn i stuen. På veien inn kaster vi et stjålent blikk på veggene. Fotografier og tegninger gir små glimt av sentrale øyeblikk i norsk politisk historie: Gro som miljøvernminister på 1. mai-talerstolen i Porsgrunn. Det kjente VG-fotografiet der Reiulf Steen uskarpt i bakgrunnen skuler mot en ung Gro som er på vei til å bli partileder og Norges første kvinnelige statsminister. Gösta Hammarlunds avisportrett for Dagbladet da hun nylig var blitt det. På en tegning holder Gro tidligere NRK-sjef og daværende partikollega Bjartmar Gjerde i kragen.

– Måtte du virkelig holde Bjartmar Gjerde på den måten? undrer vi i forbifarten.

– Ja, absolutt. Han måtte passes på, sier Gro med den største selvfølgel.

– Han ville jo bygge ut Hardangervidda, svarer 81-åringen kvikt. Gjerde fikk med andre ord ikke viljen sin, og noen år senere ble Gro verdenskjent for sitt miljøengasjement gjennom FN-rapporten «Our common future» – og for begrepet *bærekraftig utvikling*.

Hun fører oss raskt forbi bildene og videre inn i stuen. Ved et spisestuebord har hun gjort i stand til at intervjuet skal finne sted. På den ene siden er det dekket opp med en kanne nylaget espresso og et glass vann.

– Se, her skal du sitte, sier hun og nikker mot meg.

– Og der kan du sitte, sier hun til fotografen, og peker mot en sittegruppe lenger ned i rommet.

Fotografen godtar høflig å bli forvist til enden av rommet.

– Jeg klarer bare snakke til en av gangen i en slik setting, forklarer Gro.

– Det er mye vi skal igjennom, påpeker hun med et kroppsspråk som antyder at vi bør komme i gang.

Skulle ikke bli kirurg

Spørsmålene er mange når man endelig har fått anledning til å intervju en lege som har påvirket norgeshistorien så radikalt. Som datter av Gudmund Harlem, også lege, minister og sentral Arbeiderparti-politiker, hadde hun kanskje ikke så mye valg? Så la oss begynne fra starten:

Gro Harlem Brundtland

Medisinsk embetseksamen 1963
Turnustjeneste ved Bærum sykehus 1963–64
Master i Public Health ved Harvard University 1965
Helsedirektoratets hygienekontor 1965–67
Oslo helseråd, assisterende overlege for skolehelsetjenesten 1969–74
Miljøvernminister 1974–79
Statsminister feb.–okt. 1981, 1986–89, 1990–96
Partileder i Arbeiderpartiet 1981–92
Leder for FNs spesialkommisjon for miljø og utvikling,
«Brundtlandkommisjonen» 1984–87
Generaldirektør for WHO 1998–2003
Styremedlem og etter hvert nestleder for The Elders 2007–d.d.

– Hvorfor ble det egentlig medisin?

– Man er jo påvirket av egne foreldre. Her snakker man om både arv og miljø, og min far var en sterk personlighet på alle måter. Han brakte videre til sine barn, og ikke minst til meg, som var den eldste, mye av den medisinske tankegangen. Han var opptatt av forebyggende helsearbeid og delte dette med meg. Min mor var også sosialdemokrat og opptatt av de samme verdiene. Så da jeg ville bli lege, var det ikke fordi jeg skulle bli kirurg, men fordi jeg ville bidra til folkehelsen. Jeg ønsket å være med på å skape et bedre samfunn, og hadde allerede på studiet et helhetsperspektiv. Jeg tenkte alltid på tvers av de ulike spesialitetene, både forebyggende og politisk. Interessen for å skape et bedre samfunn ligger nok i slekten, forklarer hun. Hun viser blant annet til sin mormor, Margareta Sandberg, jurist og alenemor og en forkjemper for fri rettshjelp i Stockholm i 1920-årene. En dame som kanskje også inspirerte et faglig veivalg. Etter turnustjeneste på Bærum sykehus ble Gro opptatt av kvinnehelse, et nytt fagfelt i 1970-årene.

«Da jeg ville bli lege, var det ikke fordi jeg skulle bli kirurg, men fordi jeg ville bidra til folkehelsen»

– Det var ingen som hadde hørt det ordet den gangen, humrer Gro. Med en master fra Harvard og erfaring fra Hygienekontoret og Oslo helseråd ble hun invitert til å sitte i abortnemnda ved gamle Aker sykehus. Her ble hun i begynnelsen av 1970-årene vitne til hvordan kvinner måtte søke om abort og intervjues av en komité, stort sett ledet av menn. Hun beskriver det som «en domstol». Møtet med kvinnene som måtte forsvare seg i disse nemndene, gjorde inntrykk, og endte med at hun ble en viktig leder i den politiske kampen for selvbestemt abort, en lov som ble vedtatt i 1978.

Karl som i Marx og Evang

Oppveksten var preget av norsk arbeiderbevegelse og sosialdemokratiske idéer, hvor Karl, både Marx og Evang, var sentrale navn. Etter turnustjenesten var det den forebyggende helsetjenesten blant kvinner, barn og unge som engasjerte Gro klinisk. På Hygienekontoret jobbet hun en periode også under den legendariske helsedirektøren Karl Evang. *Forebyggende tiltak og et godt offentlig helsevesen* er, ikke uventet, uttrykk som nevnes en god del. Hun viser til den pågående koronakrisen og hvordan Norge har klart seg så bra takket være kommuneoverlegene og nettopp et godt offentlig helsevesen.

– Men hvis du må velge én helsepolitisk seier, hvilken velger du?

Gro tenker seg om.

– Det er jammen ikke lett altså ...

Hun tar en liten pause. Internasjonal strid fra WHO-sjefsstolen mot næringsindustri og tobakk er ikke det hun trekker frem. Heller ikke innsatsen for å fjerne de beryktede abortnemndene. Striden hun trekker frem, vekker TV-minner fra 1980-årene, den gangen det politiske radarparet «Gro og Kåre» fylte den analoge eteren.

– Det må kanskje bli alle kampene med Willoch, begynner hun.

– Jeg var på den tiden blitt partileder etter å ha vært statsminister i min første periode, og vi hadde da en høyreregjering med Willoch som leder. Da som nå var presset for privatisering av norsk helsevesen tungt. For Høyre var dette viktig, og jeg brukte mye tid og krefter på å argumentere imot, både ut ifra et likestillingsperspektiv og et folkehelseperspektiv. Det er helt grunnleggende i vårt helsevesen at det skal være et helsevesen for alle, understreker hun og antyder at dagens regjering ikke helt har forstått dette poenget.

– På den tiden var det ingen som kunne betale seg frem i køen, påpeker samfunnsmedisineren. Hennes største helsepolitiske seier er altså, med egne ord:

– Kampen mot privatisering. Denne kampen startet i denne perioden, og Høyre lyktes heldigvis ikke den gangen med å komme dit de ønsket. De ble stoppet av den betydelige opposisjonsrollen som vi spilte i dette spørsmålet, forteller hun ivrig. Det politiske engasjementet virker ikke mindre enn i 1980-årene:

– Det er ikke velferdsstatens fremtid å kutte i det offentlige og gi stadig økt skattelette til privat sektor. Vi må fortsette å jobbe mot ulikhet og fattigdom, og kjempe for likestilling og hele det sosialdemokratiske tankesettet. Det er fortsatt det som kan bringe vårt land og verden fremover, mener Gro.

Foto: Kristine Lindebø

– Dette ser vi nå med covid-19: manglende *public health*. Og det går helt galt! Poenget er: I et folkehelseperspektiv må du ha offentlig styring og skattlegging, slår hun fast med velkjent bestemthet.

Måtte si fra

En omfattende del av det medisinske fagfeltet er likevel i økende grad industrialisert og kommersialisert. Gro er derfor opptatt av at partene må samarbeide.

– Jeg husker at da jeg jobbet i WHO, var det folkehelseeksperter som ikke likte at jeg ville samarbeide med deler av industrien. Men vi måtte jobbe med dem for å kunne jobbe mot dem. Rett og slett fordi de hadde stor styrke, forklarer hun. Mot WHO-kollegers vilje inviterte hun derfor stadig industrien til forhandlingsbordet i folkehelsens tjeneste. Hun innrømmer gjerne at ordet *uredd* er et personlighetstrekk. Men til tross for myndig fremtoning lurte vi likevel på om ikke selv Gro har følt seg overkjørt av økonomiske interesser noen gang?

«I en familiesituasjon forteller jeg ikke alle hva de skal mene og gjøre. Det blir en helt feil tolkning av min personlighet. Jeg er absolutt inkluderende, slik mine foreldre var mot meg»

– Jo, jeg husker spesielt en gang på begynnelsen av 2000-tallet da Kofi Annan og jeg var i World Economic Forum for å forhandle om aidsmedisiner. Dette var medisiner som ikke nådde gruppene som trengte dem, fordi prisene var helt groteske, forteller den tidligere WHO-lederen. Hun hadde da invitert de sentrale lederne for noen av de største farmasøytiske selskapene i verden til prisforhandlinger rundt et bord i Davos. Brundtland og Annans målsetting var å presse prisene ned. Men direktørene for de største legemiddelselskapene hadde ingen større planer om å lytte til de to.

– Jeg husker hvordan et par av dem var svært arrogante, og noen sendte bare sine *legal advisors*, sier Gro med lett irritasjon i stemmen. Skepsisen er ikke bare i tonefallet, men kan nå spores i hele ansiktet:

– De dekket seg bak juss, internasjonalt handelslovverk og andre argumenter de kunne finne på. Og da, ja, da husker jeg at jeg bare måtte si fra, forteller Gro, som ikke var ukjent med akkurat det.

– Jeg tenkte da: Dette her går ikke! Vi kan ikke sitte og forhandle på dette grunnlaget. «Vi skal finne løsninger, og dere er nødt til å være med på det!» sa jeg. Gro demonstrerer med stemmen hvor tydelig hun måtte bli for at lederne skulle forstå alvor.

– Man måtte rett og slett være ganske bestemt og kraftfull for at de skulle skjønne at de ikke kunne komme unna med det. De kunne ikke bare gjemme seg bak noen juridiske spissfindigheter mens folk døde rundt omkring i verden!

WHO-lederen fikk det som hun ville. Resultatet av forhandlingene ble reduserte priser på viktige legemidler til aidssyke fattige.

– Så for å komme tilbake til spørsmålet ditt: Nei, jeg har egentlig ikke opplevd å bli overkjørt av industrien. Episoden illustrerer at det nytter, at det lønner seg å si fra hvis noen prøver seg og er for frekke, oppsummerer Gro, og reflekterer

rundt sin egen forhandlingsstil.

– Da er vi tilbake til dette med ureddhet, tror jeg. Det er viktig å representere fellesinteresser på en kraftfull måte. Da må man ikke la seg overvalse.

«En engels tålmodighet»

For Gro Harlem Brundtland kan det virke som om det å representere fellesskapets interesser på en kraftfull måte nærmest har vært et medfødt talent. Men hun har også latt seg inspirere av ledere hun har hatt. På Hygienekontoret i Helsedirektoratet jobbet hun under daværende leder og «stadsfysikus» Fredrik Mellbye.

– Han var en god leder og hadde også det brede folkehelseperspektivet. Karl Evangs ånd levde i Hygienekontoret på den tiden, husker Gro.

– Trengte du egentlig å lære å være leder?

– Det som er litt rart med det der, er at jeg ble pålagt eller lot meg velge til verv allerede fra skoledagene. Jeg fikk lederroller tidlig, allerede som 16-åring ble jeg valgt til leder i Sosialistisk gymnasiastlag, men det betyr ikke at jeg søkte dem. Jeg ble bedt om å påta meg å være leder, og sånn har det vært hele mitt liv. Jeg fikk tidlig erfaring med det å være leder, fordi jeg følte et ansvar.

Foto: Kristine Lindebø

– Har du vært en like sterk leder i egen familie som du har vært i det offentlige?

– Ja, antagelig, men Gunnar Berge, som var min finansminister og min nestleder, sa en gang: «Gro har en engels tålmodighet.» Da han sa det, tidlig i 1980-årene mens jeg var statsminister, tenkte jeg: «Jasså, har Gunnar observert det?» Da jeg spurte ham om dette, sa han: «Du hører på alle. Du bruker tid.» Hun utdyper:

– Lederstilen min er inkluderende. Den er demokratisk. Den har alltid vært det. Men det står ikke i motsetning til at når en beslutning er fattet, og vi vet hva vi står for, så må man videre, sier Gro med karakteristisk fasthet. I god 70- og 80-tallsånd var det familieråd da alle de fire barna bodde hjemme. Hun påpeker at det var en sosialdemokratisk holdning også der.

– I en familiesituasjon forteller jeg ikke alle hva de skal mene og gjøre. Det blir en helt feil tolkning av min personlighet. Jeg er absolutt inkluderende, slik mine foreldre var mot meg. De lyttet til oss barna og ville at vi skulle lære å ha våre meningers mot, understreker 81-åringen.

Passe selvkritisk

Sine meningers mot har hun hatt – og har – men jobben med å stadig strebe mot en bedre versjon av seg selv anser hun ikke som så sentral lenger.

– Du vet at når man er 82 år – eller, forresten, jeg er 81 – jobber man ikke lenger med sine grunnleggende trekk. Det gjør man jo i mange år, men du er på en måte ferdig med å bygge deg selv når du er 82, eller 81, korrigerer hun seg selv igjen.

– Man blir vel mildere med årene. Det kan sikkert hende at jeg er blitt oppfattet som kontant når jeg har hevdet mine synspunkter. Det er likevel viktig å huske at en kvinne som har noe på hjertet, og som vet hva hun står for og ikke er redd for å si det, kan mye lettere bli oppfattet som krass og dominerende enn en mann som sier nøyaktig det samme med samme tonefall. Ingen ville stusse i det hele tatt, påpeker Gro.

«Man blir vel mildere med årene. Det kan sikkert hende at jeg er blitt oppfattet som kontant når jeg har hevdet mine synspunkter»

– Jeg er ferdig med å analysere meg selv og finne ut av hvordan man gjør ting. Du vet etter hvert så mye om deg selv at det er ikke så mye nytt å legge til, sier hun ettertenksomt.

– Har du hatt mye tvil?

– Ja, jeg har alltid tenkt på hvordan jeg kunne gjort ting bedre.

– Er du selvkritisk?

– Akkurat passe. Svaret kommer kontant.

– Sånn at jeg klarer å dra nytte av det. Én ting er hvordan man er født og oppdratt, men som lege lærer du også å observere. Det er jeg sikker på at jeg har hatt masse glede av. Observere, notere og diagnostisere, oppsummerer hun og humrer litt.

Etter mange år utenfor Norge lurer vi til slutt på om Frankrike er blitt et slags nytt hjemland.

– Overhodet ikke. Vi valgte Nice fordi det var kort vei til flyplassen. Det var lett å fly til Genève og lett å komme hjem til Oslo, sier Gro.

I håp om å finne en frankofil side hos vår helt gir vi oss ikke helt og spør om det er noe fransk mat hun er spesielt glad i.

– Nei, i grunnen ikke. Jeg er glad i enkel mat. Vi spiser mye fisk. Vi må passe på at vi har et sunt kosthold.

Karl Evangs ånd hviler over oss. Også i matveien.

Og ute er det blitt sol.

Publisert: 11. februar 2021. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.20.1055

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. februar 2026.